

Sosiaalipolitiikasta yhteiskuntapolitiikkaan

KEIJO RAHKONEN

Kesäkuussa 2003 saimme tiedon, että Helsingin yliopiston konsistori on 5.6.2003 valtiotieteellisen tiedekunnan esityksestä muuttanut sosiaalipolitiikan laitoksen nimen vuoden 2004 alusta yhteiskuntapolitiikan laitokseksi. Tiedekunnan esityksen takana oli laitoksen johtoryhmän yksimielinen esitys. Sen virikkeenä ja yhtenä perusteena puolestaan oli opetuksen kansainvälisen arviointipaneelin keväällä 2002 esittämä raportti, jossa huomautettiin, että sosiaalipolitiikan laitoksen nimi ei vastaa sen nykyistä, varsin laaja-alaista sisältöä.

Oppiaineiden nimet eivät muutu nimenmuutoksen jälkeen. Yhteiskuntapolitiikan laitoksella on kaksi pääainetta, sosiaalipolitiikka ja sosiaalityö, sekä erilliset opintokokonaisuudet ympäristöpolitiikassa, kaupunkitutkimuksessa ja vanhenemisen tutkimuksessa. Laitos vastaa myös valtakunnallisesta ruotsinkielisestä sosiaalityöntekijöiden koulutuksesta yhteistyössä Svenska social- och kommunalhögskolanin kanssa.

Nimenmuutos on kuitenkin taitekohta. Se päättää ainakin

Kirjoitus on muokattu versio yhteiskuntapolitiikan laitoksen johtajan avaussanoista yhteiskuntapolitiikan laitoksen avajaistilaisuudessa Helsingin yliopistossa 27.1.2004.

nimellisesti sosiaalipolitiikan laitoksen historian. Siksi on sopiva tilaisuus lyhyesti luoda katse taaksepäin, vaikka laitoksen katse kohdistuu eteenpäin.

Sosiaalipolitiikan saamisesta yliopistolliseksi oppiaineeksi oli Suomessa puhetta 1900-luvun alusta lähtien. Sen puolesta puhuvat perustelut, muun muassa virkamieskoulutuksen järjestäminen ja käytännöllisen sosiaalipolitiikan suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyvän tutkimustoiminnan järjestäminen, esitettiin kansantalous- ja tilastotieteilijä Leo Harmajan laajassa artikkelissa ”Sosiaalipolitiikka tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen esineenä” (1943). Heti toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1945 perustettuun Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan tuli oppiaineeksi myös sosiaalipolitiikka.

Heikki Waris nimitettiin sosiaalipolitiikan ensimmäiseksi professoriksi, jonka virkaanastujaisesityelmästä (1948) tuli kulu-neeksi viime syksynä 55 vuotta. Virkaanastujaisesityelmänsä alussa Waris mainitsee edelläkävijänä Eino Kuusen, joka pitkäaikaisena Yhteiskunnallisen Korkeakoulun (per. 1925) opettajana ja Helsingin yliopiston dosenttina oli aloittamassa sosiaalipolitiikan akateemista aikaa. Varsinaista sosiaalipolitiikan laitosta perustettaessa (itse laitos

perustettiin 1955) Wariksen esikuvina, joihin hän useassa yhteydessä viittasi, olivat englantilaiset ja ”johtaviin amerikkalaisiin yliopistoihin perustetut ’teollisten suhteitten keskuskeset’ (Industrial Relations Center), joista tunnetuimmat ovat Harvard, Yale, Chicago, Cornell -yliopistojen yhteydessä olevat” (Heikki Wariksen muistio ”Helsingin yliopiston uusi sosiaalipolitiikka”, 4.5.1949).

Vaikka sosiaalipolitiikka on sanana vakiintunut monien yliopistollisten laitosten nimessä, yhteiskuntapolitiikka ei ole sekään uusi käsite. Se tuli käyttöön jo 1900-luvun alussa, jolloin käännettiin sangen vilkkaasti alan saksalaista kirjallisuutta. Paradoksisesti Max Weberin vuonna 1911 moittima ”v.d.B.:n skandaalimainen kirja” eli R. van der Borghin Grundzüge der Sozialpolitik ilmestyi suomeksi juuri samana vuonna 1911 nimellä ”Yhteiskuntapolitiikan pääpiirteet” (ks. Eräsaari & Rahkonen 2001, 34). Borghin suomentaja O. Hannikainen päätyi keskustelujen jälkeen ”sosiaalipolitiikan” korvaamiseen ”yhteiskuntapolitiikalla” sen vuoksi, että ”sosiaalipolitiikka” sekoitettiin helposti sosialismiin. Samaa käsitettä käytti myös Berliinissä opiskellut oikeustieteilijä Leo Ehrnrooth kirjoituksessaan ”Nykyaikainen yhteiskuntapolitiikka

ka” (1912), joka perustui Suomen työväensuojelus- ja sosiaalivakuutusyhdistyksen (Sosiaalipoliittisen yhdistyksen edeltäjän) luentosarjassa pidettyyn luentoan. Sittemmin sosiaalipoliittika syrjäytti yhteiskuntapoliittikan pitkäksi aikaa, kunnes se tuli yleisempään käyttöön 1960-luvun jälkipuolella, jolloin Jyväskylän yliopistoon perustettiin ensimmäinen yhteiskuntapoliittikan oppituoli.

Sitten Heikki Wariksen ajan Helsingin yliopiston sosiaalipoliittikan laitos on, paitsi huomattavasti laajentunut, muuttunut sisällöllisesti – niin kuin suomalainen yhteiskuntakin. Ajatus laitoksen nimenmuutoksesta ei ole uusi. Siitä on keskusteltu aiemmin ainakin pariin otteeseen. Ensimmäisen kerran se oli esillä 1970-luvulla, Olavi Riihisen – Heikki Wariksen seuraajan – esimieskaudella. Silloin puhuttiin Wariksen aikakauden (1948–1968) – ja warislaisen sosiaalipoliittikan – päättymisestä, sosiaalipoliittikan alan laajentumisesta ja siirtymisestä politiikkatieteeseen (amerikkalainen termi oli *policy science*). Tuolloin ni-

menmuutos tyrmättiin valtiotieteellisessä tiedekunnassa.

1980-luvulla laitos laajentui uudelle alalle: yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa käynnistyi sosiaalityön opetus, jota varten perustettiin ensiksi sosiaalityön lehtoraatti (entisen sosiaalihuollon lehtorin viran tilalle) ja sitten ruotsin- ja suomenkieliset sosiaalityön professorin virat. Seuraavan vuosikymmenen lopulla sosiaalityöstä tuli laitoksen toinen pääaine. Myös sosiaalipoliittikan itseymmärrys muuttui elämäntavallisen tutkimuksen suuntaan. J. P. Roosin esimieskaudella 1990-luvulla laitos teki tiedekunnalle esityksen laitoksen nimen muuttamisesta yhteiskuntapoliittikan laitokseksi, mutta se ei saanut riittävää kannatusta tiedekunnassa.

Viime vuosikymmenen vaihteessa laitos sai lisäksi kaksi määräraikaista niin sanottua pooliprofessuuria, ensiksi kaupunkitutkimuksen (1998–2003; juuri vakinaistettu) ja sitten ympäristöpolitiikan (2001–2005). Sosiaaligerontologian eli vanhenehmissen tutkimuksen määräraikainen (2002–2006) professuuri

saatiin hieman myöhemmin. Aivan hiljan on tapahtunut sosiaalityön tehtäväkentän huomattava laajeneminen. Sosiaalityössä on vuoden 2004 alussa kolme, kohta neljä ulkopuoliseen hankerahoitukseen perustuvaa määräraikaista (osin osa-aikaista) virkasuhteista professuuria.

Nimenmuutos yhteiskuntapoliittikaksi on näin perusteltu. Se asettaa myös laitokselle uusia haasteita: pitää profiloitua aidosti uudenaikaiseksi yhteiskuntapoliittikan laitokseksi.

Nimenmuutoksen yhteydessä ilmestyy julkaisu, jossa laitoksen historia esittäytyy kahdessa valossa: lyhyenä virkahistoriana, joka perustuu Helsingin yliopiston opettaja- ja virkamiesluetteloon, sekä laitoksen opinnäytebibliografiana, johon on koottu laitoksen kaikki opinnäytteet pro gradu -tutkielmista väitöskirjoihin 1949–2003 (Rahkonen 2004). Ehkä ne voivat olla myös ponnin Helsingin yliopiston sosiaalipoliittikan laitoksen historian kirjoittamiselle.

KIRJALLISUUS

BORGHT, R. VAN DER: Yhteiskuntapoliittikan pääpiirteet. Suom. O. Hannikainen. Helsinki: Otava, 1911

EHRNROOTH, LEO: Nykyaikainen yhteiskuntapoliittikka. S. 148–163. Teoksessa: Rahkonen, Keijo & Eräsaari, Risto (toim.): Työväenkysymyksestä sosiaalipoliittikkaan: Yrjö-Koskisesta Heikki Warikseen. (2. uudistettu laitos.) Helsinki: Gaudeamus, 2001

ERÄSAARI, RISTO & RAHKONEN, KEIJO: Johdanto. S. 11–55. Teoksessa: Rahkonen, Keijo & Eräsaari, Risto (toim.): Työväenkysymyksestä sosiaalipoliittikkaan: Yrjö-Koskisesta Heikki Warikseen. (2. uudistettu laitos.) Helsinki: Gaudeamus, 2001

HARMAJA, LEO: Sosiaalipoliittikka tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen esineenä. Kansantaloudellinen Aikakauskirja 39 (1943), 198–221

RAHKONEN, KEIJO (toim.): Sosiaalipoliittikasta yhteiskuntapoliittikkaan: Sosiaalipoliittikan laitos 1945–2003. Yhteiskuntapoliittikan laitoksen tutkimuksia 2004: 1. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2004

WARIS, HEIKKI: Helsingin yliopiston uusi sosiaalipoliittinen laitos. Julkaisematon muistio valtiotieteelliselle tiedekunnalle 4.5.1949.